

Leibniz-Zentrum für
Agrarlandschaftsforschung
(ZALF) e.V.

INTI
International
University & Colleges

**HERIOT
WATT**
UNIVERSITY
UK | DUBAI | MALAYSIA

**BUXORO DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI (BUXORO TABIIY
RESURSLARNI BOSHQARISH INSTITUTI) (O‘ZBEKISTON),**

**BIRLASHGAN MILLATLAR TASHKILOTINING
“QISHLOQ XO‘JALIGI VA OZIQ OVQAT” TASHKILOTI (FAO),**

GUMBOLT NOMIDAGI BERLIN UNIVERSITETI (GERMANIYA),

PRESOV UNIVERSITETI (SLOVAKIYA),

VALENSIYA POLITEXNIKA UNIVERSITETI (ISPANIYA),

**ZALF AGROTEXNOLOGIYALAR ILMIY TADQIQOT MARKAZI
(GERMANIYA),**

INTI XALQARO UNIVERSITETI (MALAYZIYA),

HERRIOT WATT UNIVERSITETI (MALAYZIYA)

**“YASHIL ENERGETIKA VA UNING QISHLOQ VA SUV XO‘JALIGIDAGI
O‘RNI” MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY VA ILMIY-TEXNIKAVIY
ANJUMANI**

MATERIALLAR TO‘PLAMI

29-30-aprel, 2025-yil

ISSN: 978-9910-10-082-6
UO‘K 556.182:551.5(08)
BBK 26.222+26.236
«DURDONA» Nashriyoti

“Yashil energetika va uning qishloq va suv xo‘jaligidagi o‘rni” mavzusidagi xalqaro ilmiy va ilmiy-texnikaviy anjumani materiallar to‘plami (2025-yil 29-30-aprel) -B.: Buxoro davlat texnika universiteti (Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti), 2025.

TAHRIR HAY’ATI RAISI:
Imomov Shavkat Jaxonovich –“TIQXMMI” MTU Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti rektori, texnika fanlari doktori, professor.
BOSH MUHARRIR:
Jo‘rayev Fazliddin O‘rinovich –“TIQXMMI” MTU Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, texnika fanlari doktori, professor.
MUHARRIR:
Axmedov Sharifboy Ro‘ziyevich –“TIQXMMI” MTU Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti “GTI va NS” kafedrası mudiri, texnika fanlari nomzodi, professor v.b.
TAHRIRIYAT HAY’ATI A’ZOLARI:
Ibragimov Ilhom Ahrorovich -texnika fanlari doktori, dotsent
Jo‘rayev Umid Anvarovich -qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, professor.
Rajabov Yarash Jabborovich -texnika fanlari falsafa doktori, dotsent.
Laamarti Yuliya Aleksandrovna - sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Marasulov Abdirahim Mustafoevich - texnika fanlari doktori, professor.
Teshayev Muxsin Xudoyberdiyevich -fizika-matematika fanlari doktori, professor
Boltayev Zafar Ixtiyorovich - fizika-matematika fanlari doktori, professor
To‘xtayeva Habiba Toshevna -geografiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b., professor.
Safarov Tolib Tojiyevich -tarix fanlari nomzodi, dotsent.
Boltayev San‘at Axmedovich -texnika fanlari nomzodi, dotsent.
Jamolov Farxod Norkulovich - texnika fanlari falsafa doktori, dotsent.
Barnayeva Muniraxon Abduraufovna - texnika fanlari falsafa doktori, dotsent.

To‘plamga kiritilgan tezislardagi ma’lumotlarning haqqoniyligi va iqtiboslarning tog‘riligiga mualliflar mas’uldir.

© Buxoro davlat texnika universiteti (Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti).
© Mualliflar
Elektron pochta manzili: buxtimi@mail.ru

учун инсон хавфсизлиги бўйича кўпшериклик мақсадли жамғармаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорни имзолади.

Мазкур ҳужжатда Жамғарманинг самарали фаолиятини таъминлаш учун қулай ташкилий-ҳуқуқий ва молиявий муҳитни яратиш бўйича амалий чора-тадбирлар белгиланган. Жамғарма ўз фаолиятида инсон хавфсизлигини таъминлашда кўп тармоқли ёндашувдан фойдаланади

Жамғарма ташаббуслари учун асос:

Ўзгаришлар назарияси олтита кластердан иборат

Жамғарма фаолиятининг асосий йўналишлари:

- иш ўринлари яратиш,
- табиий ресурсларни бошқариш,
- ижтимоий хизматларни такомиллаштириш
- соғлиқни сақлаш ва таълим,
- аёллар ва қизларнинг имкониятларини кенгайтириш, оғир шароитларда аёлларни қўллаб-қувватлаш лойиҳаларни амалга ошириш бўлими
- Оролбўйи ҳудудини тўғри режалаштириш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори, 24.12.2019 йилдаги 1031-сон қарори

2. I Safarov, M Teshaev, S Axmedov, N Qalandarov, A Marasulov, Dynamic stress-strain states in viscoelastic half-spaces from the effects of cylindrical inclusion loads. AIP Conference Proceedings 2467 (1)

3. Akhmedov, Sh.R., Toyirov, M.Z. STUDY OF THE LAWS OF NATURAL VIBRATIONS OF VISCOELASTIC CYLINDRICAL SHELLS REINFORCED WITH VISCOELASTIC FILLER // International scientific journal of Biruni. 2023. №2.

ОРОЛ ДЕНГИЗИ ИНҚИРОЗИ

Аҳмедов Шарифбой

"ТИҚХММИ" МТУ Бухоро табиий ресурсларни бошқариш институти "ГТИ ва НС"

кафедраси лаборатория мудири

Алауатдин Мамбеткаримов

Орол денгизини қутқариш халқаро жамғармасининг Нукус филиали директори

Мусулманов Фурқат-"ТИҚХММИ" МТУ Бухоро табиий ресурсларни бошқариш

институти "ГТИ ва НС" кафедраси катта ўқитувчиси

Камалов Максетбай

Қорақалпоқ Давлат Университети Архитектура факултети "Шаҳар қурилиши ва

ҳўжалиги" кафедраси катта ўқитувчиси

Очилова Хуррият

"ТИҚХММИ" МТУ Бухоро табиий ресурсларни бошқариш институти "ГТИ ва НС"

кафедраси лаборатория мудири

Аннотация. Ушбу мақолада Охирги 5 йилликда иқлим ўзгариши натижасида иссиқ об-хавонининг кескин ўзгариши туфайли ва Антропоген омиллар таъсирида юз берган орол фожеаси ҳақида сўз юритилган. Айни вақтда Оролбўйи минтақасини тиклаш ва ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури ҳақида маълумотлар берилган.

Калим сўзлар. Орол фожеаси, чора-тадбирлар дастури.

Abstract. This article discusses the Aral Sea disaster that occurred in the last 5 years due to a sharp change in the hot weather as a result of climate change and under the influence of anthropogenic factors. At the same time, information is provided about the comprehensive program of measures for the restoration and socio-economic development of the Aral Sea region.

Keywords. Aral Sea disaster, program of measures.

Абстрактный. В статье рассматривается катастрофа на острове, произошедшая за последние 5 лет из-за резкой смены жаркой погоды в результате изменения климата и влияния антропогенных факторов. Одновременно была предоставлена информация о комплексной программе мероприятий по восстановлению и социально-экономическому развитию Приаралья.

Ключевые слова. Трагедия острова, программа мер.

Охирги 5 йилликда иклим ўзгариши натижасида иссиқ об-хавонининг кескин ўзгариши туфайли июнь ойининг биринчи декадасида энг иссиқ кунлар кузатилиб, шунингдек июль ойининг 1 декадасида 44°C га кўтарилиши қайд қилинди. Бундан ташқари Антропоген омиллар, табиий омиллар билан бирга орол денгизининг экологик инқирозига олиб келади. 1960 йилдан бошлаб Амударё ва Сирдарё ҳавзаларида сувнинг умумий истемоли ер усти оқимларининг тартибга солиниши ва қайтариб бўлмайдиган даражада олиб ташланиши хисобига тез ўсишни бошлайди. 1961-1965 йилларда $7,7\text{ км}^3/\text{йилига}$ 1966-1970 йилларда 17 км^3 йилига; 1971-1975 йилларда 30 км^3 йилига ва 80-йилларнинг охирларида йилига 50 км^3 ёки ундан кўп сув сарф бўлган. Денгизнинг салбий сув баланси кўп жиҳатдан иқлимий омилларга боғлиқ. 1970 йилларда Амударё ва Сирдарёнинг суви аввалгидан 20-25% камайди. Амударё ва Сирдарё бўйлаб денгизга қанча сув кам оқиб тушса унинг чуқурлиги ва сув ҳажми шунчалик кам бўлса у шунчалик тез қизийди, буғланиш осонроқ бўлиб унинг қуриб кетишини тезлаштиради. Орол денгизи 1989 йилда сув сатҳининг пасайиши ва Берг бўғозининг қуриши натижасида Шимолий ва Жанубга бўлинган. 1990-йилларнинг охирига келиб Катта (Жанубий) Орол юқори шўрланган сув омборига айланди. 1997 йилда шўрланиш даражаси 57% ни ташкил этди.

КПСС Марказий Комитетининг 1988 йил 19 сентябрдаги 110-сонли “Оролбўйида экологик-санитария ҳолатини тубдан яхшилаш, унинг ҳавзасида сув ва ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш ва муҳофаза қилишни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди.

Қуйидаги расмларда 1989 йил ҳамда 2014 йиллардаги Орол денгизининг супитник орқали олинган ҳолати тасвирланган.

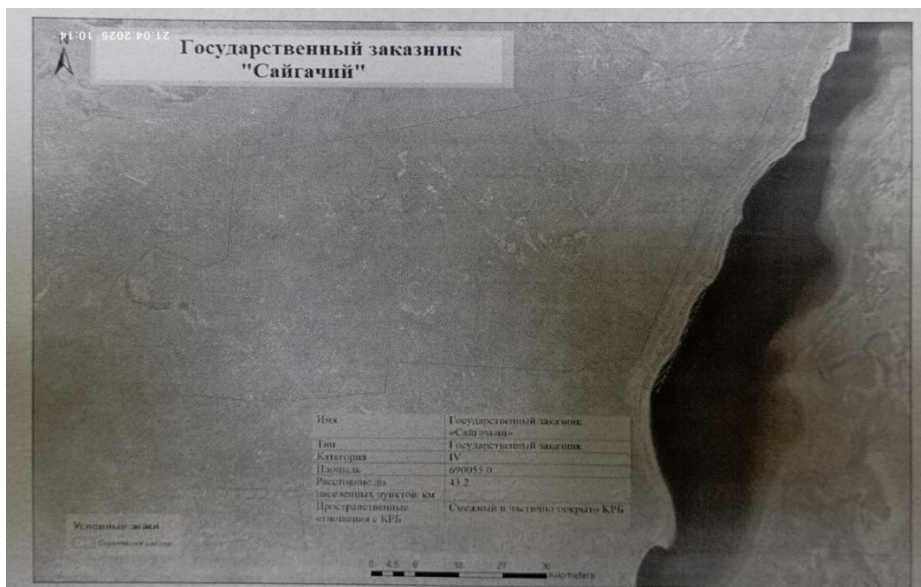
Оролбўйи минтақасини тиклаш ва ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича комплекс дастур” амалга оширила бошланди. Дастур умумий қиймати 1 920,8 миллион доллар бўлган 235 та лойиҳани ўз ичига олган бўлиб, шундан 736,4 миллион доллари Ўзбекистоннинг давлат бюджети ҳиссаси ва 1 миллион 184,4 миллион доллари халқаро

молия агентликларининг кредитларидир. 2016-йил охирида Ўзбекистон Республикаси Президенти этиб сайланган Шавкат Мирзиёев вазиятни тубдан ўзгартирди. 2017-йилдан бошлаб Ўзбекистонда Оролбўйида фаолият тўртта параллел йўналишда амалга оширилмоқда:

1. Ўзбекистон ҳукумати ташаббуси билан қабул қилинган давлат дастурлари
2. Оролни қутқариш халқаро жамғармасининг (ХОХФ) Ўзбекистондаги фаолияти
3. Оролбўйи минтақаси учун инсон хавфсизлиги бўйича кўп шериклик траст фонди (Орол денгизи БМТ) доирасидаги фаолият.

ОРОЛ АТРОФИДАГИ МУҲОФАЗА ҚИЛИНАДИГАН ТАБИЙ ХУДУДЛАР.

Муҳофаза қилинадиган ҳудудларнинг мақсади биохилма-хилликни таъминлашдир.

Ўзбекистон ҳукумати ташаббуси билан амалга оширилаётган давлат дастурлари 2017-2021 йиллар.

2017-йил феврал ойида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан “2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегияси” тасдиқланди. Ҳужжатда глобал иқлим ўзгариши ва Орол денгизининг қуришининг салбий оқибатларини юмшатиш бўйича тизимли чора-тадбирларни амалга ошириш қишлоқ хўжалигини ривожлантириш ва халқ ҳаёти учун муҳимлиги қайд этилган. Шу мақсадда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 18-январдаги 2731-сон қарори билан Оролбўйи минтақасини 2017-2021-йилларда ривожлантириш Давлат дастури тасдиқланди. Дастурда 8,4 трлн.дан ортиқ маблағни жалб қилиш ва ўзлаштириш ҳисобига 67 та лойиҳани амалга ошириш кўзда тутилган. сўмни турли молиялаштириш манбалари, жумладан, бюджет маблағлари, мақсадли жамғармалар, грант маблағлари ва йирик халқаро молия институтларининг кредитлари ҳисобидан амалга оширди.

Шундан сўнг Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 28-февралдаги “Қорақалпоғистон Республикасининг Мўйноқ вилоятини 2017-2018-йилларда иқтисодий ривожлантириш ва аҳоли бандлигини таъминлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-2803-сон қарори қабул қилинди.

Ўзбекистон Республикасида биологик хилма-хилликни сақлаш бўйича 2019-2028-йилга мўлжалланган стратегия”си ишлаб чиқилди.

Стратегияни амалга ошириш Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида 5 та янги экологик туманни ташкил этишни ўз ичига олади:

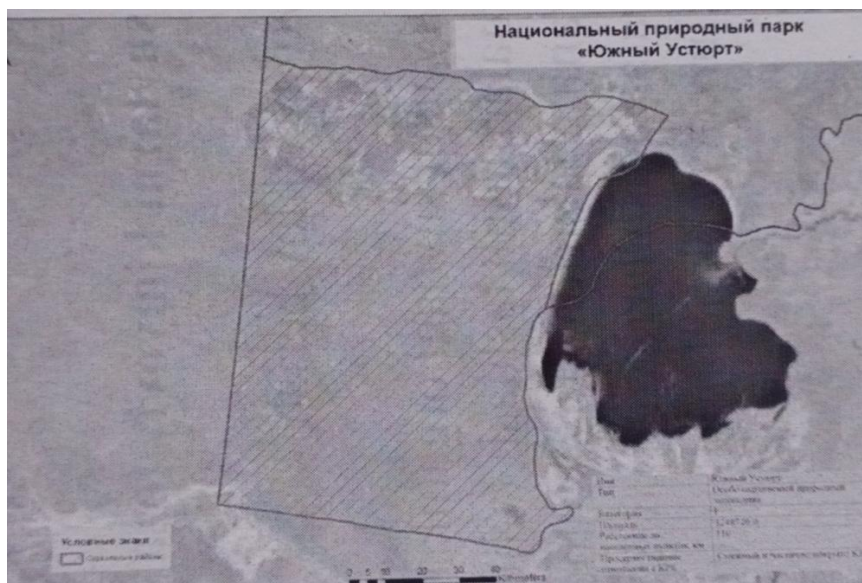
- >“Жанубий Устюрт” миллий табиат бог’и (1,4 млн. га)
- >“Марказий Қизилқум” миллий табиат боғи (1,1 млн
- >“Ақпетки” давлат қўриқхонаси (587,7 минг га)
- “Белтау” давлат қўриқхонаси (188,3 минг га)

> "Междуречье Окдарё-Қозоғистон" давлат қўриқхонаси (22 минг) Оролбўйида ушбу янги қўриқхоналарнинг ташкил этилиши қўриқланадиган ҳудудларни 3561490 гектарга ёки мамлакат умумий майдонининг 8 фоизига кўпайтириш имконини беради.

Президентнинг 20.03.2019-йил ПҚ-4247-сонли “Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар соҳасида давлат бошқарувини амалга ошириш чора-тадбирлари тизими” такомиллаштирилиши муносабати билан Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида янги “Жанубий Устюрт” муҳофаза этиладиган табиий ҳудуд ташкил этилмоқда.

"Жанубий Устюрт" миллий қўриқхонаси

Қорақалпоғистон Республикасининг Қўнғирот туманида давлат экология муассасаси шаклида умумий майдони 1 447 143 гектар бўлган Жанубий Устюрт миллий табиат боғи ташкил этилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021-йил 8-февралдаги “Судоче-Акпетки” давлат қўриқхонасини ташкил этиш тўғрисида”ги 58-сон қарори.

Қарор тасдиқланди:

- > доимий фойдаланиш ҳукуки учун боғга ажратилган эр участкалари майдони,
- > дам олиш ва хўжалик эҳтиёжлари учун фойдаланиш учун ажратилган ер майдони
- парkning ижро аппарати тузилмаси.

Қўриқхонанинг умумий майдони 280 507 гектар (икки ҳудуд) бўлган "Судоче-Акпетки" давлат шаклида давлат экологик муассасаси ташкил этилди. Қўриқхонанинг асосий мақсади қирғоқ ландшафтлари, каналлар, коллекторлар ва уларнинг сув оқимларини сақлаш ва кўпайтиришдир. ноёб ва йўқолиб кетиш хавфи остида турган балиқ турларининг сув қушлари популяциялари ва Оролни қутқариш халқаро жамғармаси (ИФАС) платформасида ишлаш.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори, 24.12.2019 йилдаги 1031-сон қарори
2. I Safarov, M Teshaev, S Axmedov, N Qalandarov, A Marasulov, Dynamic stress-strain states in viscoelastic half-spaces from the effects of cylindrical inclusion loads. AIP Conference Proceedings 2467 (1)
3. Akhmedov, Sh.R., Toyirov, M.Z. STUDY OF THE LAWS OF NATURAL VIBRATIONS OF VISCOELASTIC CYLINDRICAL SHELLS REINFORCED WITH VISCOELASTIC FILLER // International scientific journal of Biruni. 2023. №2.